

PROIECTUL „CETĂȚILE MEDIEVALE – UN PATRIMONIU CULTURAL EUROPEAN”

*Melania Zancu**

Cuvinte cheie: proiect de cercetare, cetăți medievale, patrimoniu european.

Mots clé: projet de recherche, forts médiévaux, patrimoine européen.

Proiectul „*Cetățile Banatului – un patrimoniu european*” a fost derulat prin Programul de Vecinătate România-Serbia 2006 și realizat de Muzeul Banatului Montan în parteneriat cu Muzeul din Zrenjanin. El a vizat cercetarea, punerea în valoare și promovarea cetăților medievale din zid ale Banatului, precum și a podoabelor din această epocă. Această acțiune s-a derulat pe o perioadă de 12 luni și a avut un buget în valoare de 68445 EUR. Echipa de realizare a acestuia a fost formată din: dr. Dumitru Țeicu, directorul proiectului, dr. Adriana Radu, dr. Adrian Magina, ec. Marinela Ilie și Melania Zancu.

Proiectul a vizat promovarea unui segment al patrimoniului medieval al Banatului, prin defrișarea terenului din jurul cetăților printr-o curățenie generală, montarea unor panouri cu informații despre fiecare monument, montarea unor panouri de dirijare spre monumente în spațiile limitrofe, antamarea unor activități cu administrațiile locale având ca obiective monumentele medievale de fortificații din Banat.

Cetatea a reprezentat, din momentul ridicării ei, simbolul esențial al Evului Mediu pretutindeni în Europa. Cetatea medievală, a reprezentat, alături de biserică, un centru de putere al lumii medievale. Biserica a reprezentat prin monumente și slujitorii acestora un centru al puterii eterne, în timp ce instituția creată în jurul cetăților era proiecția în teritoriu a puterii temporare, umane. Cetățile de zid ale Banatului constituie, prin urmare, un segment al patrimoniului cultural european. Amplasate pe înălțimi, de obicei pe culmea unor dealuri, ele au dominat peisajul încă din momentul apariției lor, în veacul al XII-lea și până în momentul actual, când ele se prezintă într-o stare avansată

* Muzeul Banatului Montan Reșița, b-dul Republicii, nr. 10.

de ruină, acoperite de vegetația pădurii și de legende ce s-au născut în jurul lor.

Realizarea lucrării “*Cetățile Banatului*” a presupus întocmirea unui repertoriu al fortificațiilor medievale din zid ridicate între secolele XI și XVI în Banat. S-au avut în vedere izvoarele narative maghiare din secolele XII-XIII, izvoarele diplomatice latine din secolul XIII-XV, sursele cartografice târzii austriece din veacul al XVIII-lea și nu în ultimul rând izvoarele toponimice. A doua etapă a proiectului s-a realizat pe teren. S-a impus mai întâi o degajare a vegetației și o curățire a arboretului de pe pante, pentru ca cetățile să fie puse mai bine în evidență. Fiecare cetate a fost fotografiată, cartată, realizându-se apoi o ridicare topografică. S-a realizat un număr de 15 panouri de semnalizare a monumentelor la: Jdioara, Bocșa, Carașova, Ilidia, Socolari, Ciacova, Coronini (Pescari), Mehadia, Turnu-Ruieni. Aceste panouri indicatoare au rolul de dirijare spre respectivele monumente, montându-se în același timp și panouri cu informații istorice despre fiecare cetate în parte, potrivit normelor metodologice de semnalare a monumentelor istorice stabilite de către Ministerul Culturii și Cultelor. Aceste panouri informative, care pun în circuitul științific și turistic fortificațiile medievale ale Banatului, au fost realizate atât în limba română, cât și în două limbi de circulație internațională, așa cum prevăd standardele Uniunii Europene.

Realizarea repertoriului a presupus și deplasări la cetățile din Banatul sârbesc, din Vârșeț, Kikinda, Zrenjanin.

Documentarea pentru realizarea catalogului podoabelor medievale sub titlul “*Arta minoră din Banat*”, s-a realizat concomitent cu aceea pentru realizarea repertoriului cetăților, ceea ce a presupus contacte nemijlocite cu arheologii sârbi de la muzeele din Vârșeț, Pancevo și Zrenjanin, cât și cu arhitecții implicați în evidența monumentelor istorice. După parcurgerea celor două etape, a documentației de arhivă și a realizării documentației de teren, s-a elaborat repertoriul cetăților medievale bănățene prin cele două lucrări bilingve: *Cetățile medievale ale Banatului și Arta minoră medievală din Banat*. Prima lucrare se constituie ca un repertoriu ce vizează monumentele medievale de zid din Mehadia, Turnu Ruieni, Bocșa, Carașova, Ilidia, Coronini (Pescari), Drencova, Ciacova, Jdioara situate în județele Caraș-Severin și Timiș. Fiecărui monument de arhitectură militară îi este alocat un studiu și o prezentare grafică și fotografică.

A doua introduce în circuitul științific o categorie aparte a patrimoniului bănățean și anume podoabele, care exemplifică cel mai bine interferența sferelor de civilizație răsăriteană și occidentală. Colectarea informației privitoare la arta minoră a Banatului a presupus un efort deosebit întrucât piesele sunt răspândite în diverse colecții muzeale din România, Serbia și Ungaria. Cartea prezintă toate tipurile de podoabe ajunse la noi prin descoperiri întâmplătoare sau sistematice. Cartea de față este, în bună măsură, un catalog științific ce cuprinde descrierea și analiza unui număr de circa 500 de podoabe din secolele XI-XVI. Piesele aduse în discuție fac parte patrimoniul muzeelor bănățene, deci se regăsesc aici adunate podoabe medievale din întreg Banatul istoric. Sunt publicate aici piese din colecțiile muzeelor din Vrșac, Zrenjanin, de la Novi Sad și este publicată pentru întâia oară complet colecția de podoabe a Muzeului din Reșița, una din cele mai mari colecții de podoabe a muzeului.

Acțiunea de mediatizare a implicat mai multe etape distincte care s-au derulat conform cerințelor Manualului de identitate vizuală. În prima fază, în prima lună, s-a conceput de către managerul de proiect și cel tehnic, în colaborare cu reprezentantul partenerului, comunicatele de presă în care s-a prezentat proiectul cu implicațiile sale transfrontaliere. S-au realizat fotografii la acțiunile de plantare de panouri de identitate a monumentelor care au fost difuzate la ziarele locale din Caraș-Severin, Timiș cât și la ziarul *Libertatea* din Pancevo. Au avut loc expoziții la Muzeul Banatului Montan din Reșița, Muzeul Județean de Etnografie și al Regiunii de Graniță Caransebeș, Episcopia Ortodoxă Caransebeș, Muzeul Banatului Timișoara, Muzeul Orășenesc Zrenjanin. Expoziția de grafică și fotografii *Cetățile* Banatului a cuprins un număr de circa 100 de panouri cu relevee, planuri și fotografii a monumentelor reprezentative din Banatul medieval. Itinerarea expoziției la Zrenjanin a atras un public divers din spațiul bănățean. Aceasta a reflectat fără doar și poate acumulările realizate până în acest moment, în acest spațiu european, în privința monumentelor de arhitectură de fortificații medievale și, în egală măsură, au fost evidențiate necesitățile ce se ridicau în fața autorităților administrative și științifice din Banatul românesc. Pe lângă aceste expoziții au avut loc și întruniri cu elevi, studenți cât și cu reprezentanții administrației locale. Implicarea tinerilor din școlile rurale, dar și de la Universitate, s-a înscris în obiectivele oricărui muzeu de a face și educație, sigur, o altfel de educație decât cea făcută în școli. Acestea au avut menirea de a transmite

o serie întreagă de cunoștințe și de atitudini culturale despre monumentele de arhitectură militară medievală, ce au fost difuzate în rândul publicului din cele două muzee partenere din Reșița și Zrenjanin. Au fost întocmite invitații de participare tuturor factorilor de decizie din conducerea județului, reprezentanților cultelor (catolic și ortodox), profesorilor, mass-mediei.

Întrucât lucrarea *Cetățile Banatului* a urmărit promovarea, în special în rândul tinerilor, a valorilor multiculturale din Banat, aceștia au constituit principalul grup țintă căruia i s-au adresat, precum și altor grupuri țintă și anume comunităților catolice și ortodoxe, deopotrivă românilor și sârbilor. Beneficiarii direcți au fost selectați pornind de la natura științifică și culturală a proiectului. Absența unui repertoriu științific al cetăților medievale, absența unui catalog al podoabelor medievale au constituit motive suficiente și sigure în selectarea grupului beneficiarilor direcți.

Aceste lucrări vor circula în mediile științifice, universitare dar și muzeologice din spațiul Banatului. Rezultatele proiectului s-au adresat specialiștilor români și sârbi implicați în cercetarea Banatului, rezultând un impact transfrontalier al acestui proiect extrem de clar definit prin prisma implicării unor grupuri științifice sârbești și române și poate fi catalogată drept o acțiune multiculturală.

Proiectul *Cetățile Banatului - un patrimoniu cultural european* a răspuns și a rezolvat în același timp câteva din problemele cu care s-a confruntat atât grupul țintă, cât și beneficiarii direcți. Prin cele două lucrări științifice *Cetățile Banatului* și *Arta minoră medievală din Banat* s-a oferit un repertoriu și un catalog, adică, o bază de date științifice clară, realizată profesionist.

LE PROJET – LES FORTIFICATIONS DU BANAT – PATRIMOINE CULTURAL EUROPEEN

Résumé

Le projet énoncé dans le titre a été déroulé par le Programme de Voisinage la Roumanie – la Serbie 2006, étant réalisé par le Musée du Banat Montagneux, en partenariat avec le Musée de Zrenjanin. Celui-ci a eu pour but

la recherche, la mise en valeur et la promotion des fortifications médiévales et des parures de la même époque.

La promotion de ce segment du patrimoine *in situ* a suppose le défrichage du terrain des alentours de ces fortifications, le montage des panneaux avec des informations sur chaque monument et des panneaux indicateurs dans les espaces limitrophes, tout en entamant des activités avec les administrations locales, ayant pour but les monuments médiévales de Banat.

En même temps, on a réalisé l'ouvrage *Les fortifications du Banat*, qui a supposé la rédaction d'un répertoire des fortifications médiévales en murailles, dressées entre les XI-e et XVI - e siècles en Banat. Pour cela on fait appel aux sources narratives hongroises et diplomatiques, les cartes du XVIIIe siècle et la toponymie. Une deuxième étape du projet s'est réalisée sur place. Chaque objectif a été photographié et cartographié. La réalisation de ce répertoire a nécessité des déplacements chez les fortifications du Banat serbe (Vrsac, Kikinda, Zrenjanin).

La documentation pour le catalogue des parures médiévales, ayant le titre *L'art mineure du Banat* a été exécutée concomitamment avec le répertoire des cités. Cela a supposé une étroite collaboration avec les archéologues serbes qui déroulent leur activité chez les musées de Vrsac, Pancevo, et Zrenjanin. Cette publication met en valeur et explique les interférences entre la civilisation occidentale et celui de l'est de l'Europe. Les deux livres couvrent un terrain scientifique peu exploré, tout en apportant des information inédites sur les deux catégories de patrimoine (par exemple, on expose environ 500 parures appartenant aux musées du tout le Banat, y compris celui serbe).

La promotion a été complétée par la réalisation d'une exposition itinéraire avec des panneaux en couleurs illustrant les fortifications banatiennes, qui a été présentée dans la plupart des musées de cette région géographique. En même temps on a organisé toute une série de manifestations avec les élèves et les étudiants des lycées et les universités banatiennes, ayant pour but la construction d'une attitude culturelle bien définie envers cette catégorie de patrimoine historique. Les résultats de ce projet s'adressent aux spécialistes roumains et serbes impliqués dans la recherche du Banat, aux universitaires historiens et au tout le publique intéressé par l'histoire de sa contrée.

